

A. V. Гордійчук¹, В. М. Черняк², Н. І. Цицюра³

¹ Кременецький ботанічний сад, м. Кременець, Україна

² Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

³ Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, м. Кременець, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІСТОРІЇ ІНТРОДУКЦІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ РОДИНИ *MAGNOLIACEAE* JUSS. НА ВОЛИНО-ПОДІЛЛІ

Висвітлено Результати дослідження історії інтродукції та акліматизації видів родини Magnoliaceae на Волино-Поділлі. Унаслідок опрацювання наукових джерел з'ясовано, що інтродукція магнолій на Волино-Поділля розпочалася у першій половині XIX ст. у ботанічному саду Львівського національного університету ім. Івана Франка та Кременецькому ботанічному саду. Визначено деякі осередки інтродукції та джерела надходження насінневого та садивного матеріалу. Встановлено таксономічний склад родини Magnoliaceae у 18 дендрологічних об'єктах та зелених насадженнях міст Волино-Поділля. У насадженнях зазначених пунктів ростуть *Liriodendron tulipifera* L., *M. kobus* DC., *M. x loebneri* Kache., *M. acuminata* L., *M. officinalis* Rehd. et Wils., *M. tripetala* L., *M. salicifolia* (Sieb. et Zucc.) Maxim., *M. x soulangiana* Soul.- Bod. ма її форми 'Rosea', 'Lennei Alba', 'Alexandrina', *M. sieboldii* K. Koch., *M. virginiana* L., *M. hypoleuca* (Sieb. et Zucc.), *M. stellata* (Sieb. et Zucc.) Maxim., *M. obovata*, *M. x kewensis* Pearce, *M. wilsonii* (Finet et Gagnep.) Rehder, *M. ashei* Weatherby, *M. liliflora* Desr. Встановлено, що найбільша кількість видів зосереджена у колекціях ботанічного саду Львівського національного університету ім. Івана Франка, Кременецького ботанічного саду та Хоростківського дендропарку.

Ключові слова: магнолія; дослідження; таксони; колекційний фонд.

Вступ. Представники родини Magnoliaceae належать до давніх квіткових рослин; у крейдовому та третинному періодах вони були поширені до сучасної Арктики. У наш час вони ростуть у Східній та Південно-Східній Азії, на південному сході Північної Америки, у Центральній Америці та на островах Карибського моря. Найбільше вони зосереджені у Східних Гімалаях, Південно-Західному Китаї та Індокитаї. У Південній півкулі відомо тільки кілька видів, що трапляються у Бразилії та на Малайському архіпелазі (Takhtadzhan & Kursanov, 1978).

Магнолієві вирізняються високими декоративними якостями, мають цінну деревину, використовуються у народній медицині, кулінарії та косметології. Наявність цих якостей була передумовою їх інтродукції в Україну та на Волино-Поділля зокрема. На сьогодні тут вони зосереджені у ботанічних садах і дендропарках, старовинних парках садово-паркового мистецтва загальнодержавного та місцевого значення, міні-садах любителів природи, вуличних насадженнях.

Деякі аспекти вивчення представників родини Magnoliaceae висвітлено в роботах Н. Ф. Мінченко (1987), Т. П. Коршук (1977), К. П. Сліпушенко (1963), І. В. Семенюк, В. М. Черняка (2001). Проте цілісний аналіз інтродукції до цього часу не проводили.

Мета дослідження – узагальнити відомості про історію інтродукції представників родини Magnoliaceae на Волино-Поділлі та встановити осередки їх місцезнаходження на сьогодні.

Завдання дослідження. Проаналізувати наукові

публікації з досліджуваного питання, встановити осередки інтродукції магнолієвих на Волино-Поділлі та здійснити їх інвентаризацію.

Матеріали та методи дослідження. Основними матеріалами для відстеження історії інтродукції слугували наукові статті, звіти наукових співробітників природо заповідних установ, дипломні роботи, каталоги рослин ботанічних садів та дендропарків, монографії. Таксономічний склад встановлювали методом маршрутних обстежень 18 дендрологічних об'єктів та зелених насаджень міст Волино-Поділля.

Результати дослідження. Інтродукція магнолій на Волино-Поділля розпочалася у першій половині XIX ст. у Кременецький ботанічний сад та ботанічний сад Львівського національного університету ім. Івана Франка.

У Кременецькому ботанічному саду перші представники магнолієвих з'явилися у 1809 р. Тут вперше В. Бессер інтродукував *Magnolia grandiflora* L. У 1810 р. у колекцію саду введено *Liriodendron tulipifera* L. Ці рослини внесено до переліку першого каталогу рослин установи (Besser, 1810). За роки існування ботанічного саду чисельність представників родини Magnoliaceae змінювалася. Оцінити їх видовий склад є проблематичним, оскільки архівних матеріалів після перевезення колекцій рослин до Києва не збереглося.

Наступні надходження магнолієвих на територію саду були у 1994 р. Тоді інтродуковано *M. acuminata* L., *M. denudata* Desr., *M. sieboldii*, *M. tripetala*, акліматизаційні процеси яких досліджував старший науковий

Цитування за ДСТУ: Гордійчук А. В., Черняк В. М., Цицюра Н. І. Деякі аспекти історії інтродукції представників родини Magnoliaceae Juss. на Волино-Поділлі. Науковий вісник НЛТУ України. 2017. Вип. 27(4). С. 36–38.

Citation APA: Gordiychuk, A. V., Chernyak, V. M., & Tsytsyura, N. I. (2017). Some Aspects of the History of Introduction of Representatives of Magnoliaceae Juss. Family in Volyn and Podillia. Scientific Bulletin of UNFU, 27(4), 36–38.

<https://doi.org/10.15421/40270407>

співробітник В. І. Мануїлов. У 2007 р. закладено колекційно-експозиційну ділянку "Сад магнолій", яка нараховувала 8 видів. На сьогодні колекція магнолієвих містить 11 видів, 3 гібриди, 3 форми. Основними джерелами надходження насіннєвого та садивного матеріалу для поповнення колекційного фонду магнолієвих були Київський ботанічний сад ім. акад. О. В. Фоміна, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка, ботанічний сад Львівського національного університету ім. Івана Франка. Щороку колекція магнолій поновлюється новими таксонами, проводять фенологічні спостереження за сезонним ростом і розвитком рослин, ведуть активну роботу з їх розмноження.

У 1870-1880 рр. листопадні магнолії інтродуковано у дендрарії Львівського лісотехнічного інституту. Тут ростуть *Liriodendron tulipifera*, *M. tripetala*, *M. x soulangiana*, *M. obovata*, *M. kobus*, *M. x loebneri*.

У ботанічному саду Львівського НУ ім. Івана Франка з 1956 р. К. П. Сліпущенко розпочала дослідження біологічних особливостей та культури листопадних магнолій, вивчала фенологію, особливості цвітіння та плодоношення, методи розмноження та агротехніку вирощування інтродукованих видів і форм магнолій та зробила висновок, що вони квітуть та плодоносять у відкритому ґрунті, а це свідчить про адаптацію рослин до довкілля. Надходження магнолієвих на територію саду були у 50-х роках ХХ ст. з Батумського та Кременецького ботанічних садів, Меженецького парку Львівської обл., парків і приватних садиб м. Львова (Slipushenko, 1963). Тоді інтродуковано *M. salicifolia*, *M. acuminata*, *M. stellata*, *M. kobus* і її різновидність *var. borealis*, *M. obovata*, *M. x soulangiana* і її форма '*Lennei*', *M. tripetala*.

Підсумки інтродукції родини *Magnoliaceae* у ботсаду Львівського НУ ім. Івана Франка за 1956-2001 рр. провели І. В. Семенюк, В. М. Черняк. За їхніми даними, у колекції саду на 2001 р. росли дерева-старожили *M. kobus var. borealis*, вік якої понад 90 років, *Liriodendron tulipifera 'Medio-picta'*, вік якого понад 80 років (Semeniuk, Cherniak, 2001).

У 1967-1970 рр. у цій установі вивчали біологію цвітіння та плодоношення *Liriodendron tulipifera* з метою його ефективного розмноження і впровадження у зелене будівництво (Slipushenko, 1974).

У 1980-1985 рр. у Хоростківській дендропарк його директор В. Г. Корчемний привіз з ботанічного саду ім. акад. О. В. Фоміна *M. denudata*, *M. kobus*, *M. obovata*, *M. officinalis*, *M. x soulangiana*, *M. tripetala*, *M. salicifolia*. Згідно з каталогом рослин установи, колекція родини магнолієвих нараховує 5 видів та 1 гібрид, які добре ростуть, цвітуть і плодоносять (Satii et al, 2013).

Не менш важливим місцем інтродукції магнолій на Волино-Поділлі є Голицький біостанціонер у с. Гутисько Бережанського р-ну Тернопільської обл. Інтродукція магнолієвих тут розпочалася 2001 р. У 2004 р. колекція магнолій Голицького біостанціонера містила 4 види та 3 гібриди: *M. acuminata*, *M. obovata*, *M. x soulangiana*, *M. kobus*, *M. x loebneri*, *M. sieboldii*, *M. x kewensis*. На цей час поновлено роботу з розмноження наявних і поповнення новими таксонами магнолій та здійснюють фенологічні спостереження.

Інтродукцію магнолієвих здійснює також у приватному інтродукційно-селекційному саду (м. Тернопіль)

селекціонер І. Я. Хорош. На сьогодні тут колекція магнолій нараховує 6 видів та 2 гібриди. Джерелами надходження садивного матеріалу є приватні закордонні фірми (Польща, Нова Зеландія та ін).

Унаслідок експедиційних досліджень виявлено місця росту магнолій у Кременецькому та Кам'янець-Подільському ботанічних садах, ботанічних садах Львівського національного університету ім. Івана Франка та Національного лісотехнічного університету м. Львова, Хоростківському, Гермаківському та Білокриницькому дендропарках, Більче-Золотецькому, Раївському та Рівненському парках, дендрарії Шацького лісового технікуму та Козівському шкільному дендрарії, насадженнях розарію Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, насадженнях міст Луцька, Кам'янець-Подільського, Тернополя, Рівного, Бережани.

У насадженнях зазначених пунктів ростуть *L. tulipifera*, *M. kobus*, *M. x loebneri*, *M. acuminata*, *M. officinalis*, *M. tripetala*, *M. salicifolia*, *M. x soulangiana* та її форми '*Rosea*', '*Lennei Alba*', '*Alexandrina*', *M. sieboldii*, *M. virginiana*, *M. stellata*, *M. hypoleuca*, *M. obovata*, *M. x kewensis*, *M. wilsonii*, *M. ashei*, *M. liliflora*.

Висновки. Унаслідок опрацювання наукових джерел з'ясовано, що інтродукція магнолій на Волино-Поділля розпочалася у першій половині ХІХ ст. Під час експедиційних досліджень упродовж 2016-2017 рр. встановлено 18 місцезнаходжень представників родини *Magnoliaceae* на цій території, серед яких значну частку становлять ботанічні сади, дендропарки та парки. Встановлено, що родину *Magnoliaceae* Juss. у 18 дендрологічних об'єктах Волино-Поділля представляють 14 видів, 3 гібриди та 3 форми родів *Magnolia* L. та *Liriodendron* L. Найбільша кількість видів зосереджена у колекціях ботанічного саду Львівського університету ім. Івана Франка, Кременецького ботанічного саду та Хоростківського дендропарку.

Подальші наші наукові розвідки будуть спрямовані на встановлення таксономічного складу та дослідження представників родини *Magnoliaceae* в усіх дендрологічних об'єктах Волино-Поділля.

Перелік використаних джерел

- Baidiuk, O. V., & Shchuryk, R. S. (2010). Rid Magnolia L. v Kremenetskomu botanichnomu sadu. *Materialy mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii, prysviachenoї 20-richchiu pryrodnoho zapovidnyka "Medobory"* (pp. 220–221). Smt. Hrymailiv. [in Ukrainian].
- Besser, W. (1810). *Catalogus des Plantae du Jardin de Krzemieniec en Volhunie*. Krzemieniec, 88 p.
- Cherniak, V. M. (2004). *Kul'tyvovana dendroflora Volyno-Podillia, perspektyvy yii vykorystannia ta zbahachennia*. Ternopil: V-tstvo TNPU, 264 p. [in Ukrainian].
- Cherniak, V. M., Ivanytskyi, R. S., Levandovska, S. M., & Lisnichuk, A. M. (2016). *Kremenetskyi botanichnyi sad: slovnyk-dovidnyk*. Kremenets-Ostroh: SPD Svnarchuk, 160 p. [in Ukrainian].
- Ivanytskyi, R. S., Lisnichuk, A. M., Hnatiuk, I. A. et al. (2015). *Kataloh roslin Kremenetskoho botanichnoho sadu*. Kremenets, 160 p. [in Ukrainian].
- Korshuk, T. P. (2004). *Lystopadni mahholii*. Kyiv: Dim, sad, horod, 73 p. [in Ukrainian].
- Korshuk, T. P., & Palahecha, R. M. (2007). *Mahholii: monohrafiia*. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskyi universytet", 207 p. [in Ukrainian].
- Lypa, A. L. (1978). *Introduktsiia yu akklymatyzatsiia drevesnykh rashtenyi na Ukraїne*. Kyiv: Vyshcha shkola, 108 p. [in Ukrainian].

- Melnychuk, O. A. (2006). Introduktsiia ta perspektyvy vykorystannia *Magnolia kobus* DC v ozelenenni na Kremenechchyni. *Materialy nauk.konf. Introduktsiia ta zakhyt roslyn u botanichnykh sadakh ta dendroparkakh* (pp. 91–93). Donetsk: OOO "Iuho-Vostok. LTD". [in Ukrainian].
- Mynchenko, N. F., & Korshuk, T. P. (1987). *Mahnolyy na Ukraine*. Kyev: Nauk. dumka, 184 p. [in Ukrainian].
- Satii, N. V., Pasichnyk, I. M., Solian, M. I. et al. (2013). *Kataloh de-revnykh ta kushchovykh roslyn Khorostkivskoho derzhavnoho dendrolohichnoho parku*. Ternopil: TDSHDS, 41 p. [in Ukrainian].
- Semeniuk, I. V., & Cherniak, V. M. (2001). Pidsumky introduktsii rodyny *Magnolievkykh* L. (*Magnoliaceae* Juss.) u botanichnomu sadu Lvivskoho natsionalnoho universytetu im. Ivana Franka. *Naukovyi visnyk Ukrainського derzhavnoho lisotekhnichnoho universytetu*, 11(5), 168–172. Lviv: UkrDLTU. [in Ukrainian].
- Slipushenko, K. P. (1963). Mahnoliievi u botanichnomu sadu. *Pratsi Botanichnoho sadu Lvivskoho universytetu*, 3(4), 85–92. Lviv: Lvivskiy natsionalnyj universytet im. Ivana Franka. [in Ukrainian].
- Takhtadzian, A. L., & Kursanov, A. A. (1978). *Zhizn rastenii*. In 6 vols.; red. A. A. Fedorov. Tom 5, chast 1.: Tsvetkovye rasteniia (pp. 127–131). Moscow: Prosveshchenie, 460 p. [in Russian].
- Tretiak, P. R. (Ed.) (2006). *Kataloh roslyn botanichnoho sadu Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy: Dovidnyk*. Lviv: Vydavnytstvo natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika", 60 p. [in Ukrainian].

A. В. Гордійчук, В. М. Черняк, Н. І. Цицюра

Кременецкий ботанический сад, г. Кременец, Украина

Белоцерковский национальный аграрный университет, г. Белая Церковь, Украина

Кременецкая областная гуманитарно-педагогическая академия им. Тараса Шевченко, г. Кременец, Украина

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ИСТОРИИ ИНТРОДУКЦИИ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ СЕМЕЙСТВА *MAGNOLIACEAE* JUSS. НА ВОЛЫНО-ПОДОЛЬЕ

Отражены результаты исследования истории интродукции и акклиматизации видов семейства *Magnoliaceae* на Волыно-Подолье. Определены некоторые пункты интродукции и источники поступления семенного и посадочного материала. По результатам обработанных научных источников установлено, что интродукция магнолий на Волино-Подолье началась в первой половине XIX в. в ботаническом саду Львовского национального университета им. Ивана Франко и Кременецком ботаническом саду. Установлен таксономический состав семейства *Magnoliaceae* в 18 дендрологических объектах и зеленых насаждениях городов Волыно-Подолья. В данных пунктах растут *Liriodendron tulipifera* L., *M. kobus* DC., *M. x loebneri* Kache., *M. acuminata* L., *M. officinalis* Rehd. et Wils., *M. tripetala* L., *M. salicifolia* (Sieb. et Zucc.) Maxim., *M. x soulangiana* Soul.-Bod. та її форми 'Rosea', 'Lennei Alba', 'Alexandrina', *M. sieboldii* K. Koch., *M. virginiana* L., *M. hypoleuca* (Sieb. et Zucc.), *M. stellata* (Sieb. et Zucc.) Maxim., *M. obovata* Thunb., *M. x kewensis* Pearce, *M. wilsonii* (Finet et Gagnep.) Rehder, *M. ashei* Weatherby, *M. liliflora* Desr. Определено, что наибольшее количество видов сосредоточено в коллекциях ботанического сада Львовского национального университета им. Ивана Франко, Кременецкого ботанического сада и Хоростковского дендропарка.

Ключевые слова: магнолия, исследования; таксоны; коллекция.

A. V. Gordiychuk, V. M. Chernyak, N. I. Tsytsyura

Kremenets Botanical Garden, Kremenets, Ukraine

Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, Ukraine

Kremenetska Regional Humanities-Pedagogical Academy named after Taras Shevchenko, Kremenets, Ukraine

SOME ASPECTS OF THE HISTORY OF INTRODUCTION OF REPRESENTATIVES OF *MAGNOLIACEAE* JUSS. FAMILY IN VOLYN AND PODILLIA

The article reflects the results of the study of history of introduction and acclimatization of species of *Magnoliaceae* Juss. family in Volyn and Podillia. The research has identified the individual centres of introduction and sources of seed and planting material. The taxonomic composition of *Magnoliaceae* family in 18 dendrological facilities and green plantations in Volyn Podillia is described. These objects are as follows: Kamenetz-Podilsk and Kremenets botanical gardens, Lviv National University botanical gardens, Khorostkiv and Hermakivka, Bylokrinitsa dendrological park, Bilche-Zolote, Rayiv and Rivne parks, arboreta of Shatsky forestry college and Kozova school arboretum, rosary of Taras Shevchenko Kremenets Regional Humanitarian-Pedagogical Institute, Lutsk, Kamenetz-Podilsk, Ternopil, Rivne, and Berezhany. Collections of botanical gardens, arboreta, parks, seed banks are a vital guarantee of the preservation of species of magnolias. They are used to study the relicts, their distribution in ornamental horticulture and for repatriation in nature. In Volyn and Podillia the following species grow: *Liriodendron tulipifera* L., *M. kobus* DC., *M. x loebneri* Kache., *M. acuminata* L., *M. officinalis* Rehd. et Wils., *M. tripetala* L., *M. salicifolia* (Sieb. et Zucc.) Maxim., *M. x soulangiana* Soul.-Bod., 'Rosea', 'Lennei Alba', 'Alexandrina', *M. sieboldii* K. Koch., *M. virginiana* L., *M. hypoleuca* (Sieb. et Zucc.), *M. stellata* (Sieb. et Zucc.) Maxim., *M. obovata* Thunb., *M. x kewensis* Pearce, *M. wilsonii* (Finet et Gagnep.) Rehder, *M. ashei* Weatherby, *M. liliflora* Desr. The Red List of Plants (IUCN Red List Categories and Criteria) encouraged scientists and supporters of nature conservation to focus on gaining new knowledge on the strategy to protect these species. The research has determined that the greatest number of species is concentrated in the collections of the Botanical Garden of the Ivan Franko Lviv University, Kremenets Botanical Gardens and Khorostkovsky Dendropark. Our scientific research will be used to establish taxonomic composition and research representatives of *Magnoliaceae* family in all dendrological objects of Volyn Podillia.

Keywords: Magnolia; introduction; fund collection; planting material.

Інформація про авторів:

Гордійчук Алла Володимирівна, наук. співробітник, Кременецкий ботаничний сад, м. Кременець, Україна.

Email: alla_go@ukr.net

Черняк Володимир Максимович, д-р біол. наук, професор, Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна. Email: lisivnytstvo@ukr.net

Цицюра Неля Іванівна, канд. біол. наук, доцент, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, м. Кременець, Україна. Email: smaragds@ukr.net